

Vyplněný závěrečný test předmětu Rizikové skupiny a riziková jednání (úvod do sociální patologie)
FSS MU, Gorkého 7, 620 00 Brno, KS 2004

Bodování:

27,5-30	A
24,5-27	B
21,5-24	C
18,5-21	D
15,5-18	E
0-15	F

1. Jaké hlavní představitele etiketizační teorie a jejich myšlenky uvádí ve své knize Gabriela Munková (2004):

a/ vyjmenujte tyto představitele

- Edwin Lemert, Erving Goffman, Howard Becker

b/ napište, jaké mají tyto teorie společné výchozí paradigma a v čem spočívá (vysvětlete základní myšlenky)

- symbolický interakcionismus .
- jedná se o přístup založený na následujících tezích: (i) lidská identita vzniká v procesu interakce jedince s ostatními lidmi ve společnosti (staví na analýze jazyka a symbolických významů); (ii) lidské jednání je konstruováno ze subjektivních definic situace a sídelných významů než určováno podmínkami prostředí, ve kterém žijeme; (iii) lidské jednání závisí na subjektivních významech, které lidé připisují sobě, svému okolí a jiným lidem a lidské jednání je tak zcela nepředvídané; (iv) způsob jakým jednáme, je ovlivněn subjektivním odhadem, jak nás ostatní vidí a očekávají, že budeme jednat – protože se člověk vidí jako v zrcadle jen v jiném člověku, stává se osobností tím, že postupně přejímá postoje ostatních, (v) deviace je vlastnost, kterou jednání uděluje publikum, které je přímo nebo nepřímo potvrzuje a publikum tak vytváří deviace tím, že tvoří pravidla, jejichž přestoupení definuje jako deviaci a aplikuje tato pravidla na chování jednotlivých lidí a označuje je za devianty

c/ stručně tyto teorie popište a vysvětlete, v čem se liší

- Edwin Lemert – (i) vnímal sociální deviace ve vztahu k činnostem institucí sociální kontroly; (ii) většina deviantního chování je reakcí na sociální situaci; (iii) rozlišuje primární deviaci (jedinec porušuje svým chováním normy, ale sám na sebe nenahlíží jako na devianta – svou činnost si racionalizuje nebo jinak spojuje se sociálně přijatelnou rolí) a sekundární deviaci (jedinec začne být identifikován jako deviant a může být ostatními sankcionován nebo jinak trestán; může se s deviantní rolí postupně identifikovat a začlenit tak deviaci do „sebekoncepce“, tj. identifikovat se s deviantní rolí); (iv) deviace se tak mění ze situační na systematickou; (v) v dnešních pluralistických a multikulturních společnostech je většina deviací nezbytným denním rysem života
- Erving Goffman – (i) je autorem konceptu deviantní/morální kariéry, který umožňuje sledovat pohyb mezi socializovaným já člověka a jeho signifikantním prostředím: kariéra je zakotvena v jedincově životním běhu - týká je vnitřních záležitostí člověka, tj. jeho sebestředstvy a identity a na druhé straně vypovídá o jeho oficiálním postavení, právních vztazích a životním stylu; (ii) procesy labellingu jsou spjaté s procesy stigmatizace, která znamená apriorní negativní hodnocení člověka, většinou

generalizované na celou jeho osobnost; (iii) Stigma je výsledkem úspěšného labellingu, který vyjadřuje trestající, nesouhlasnou reakci, která má svůj základ v morálním ospravedlňování jedněch vůči jiným; (iv) mezi etiketizací a chováním a mezi stigmatem a jeho vlastnostmi/atributy nemusí existovat vazba; (v) sociální deviace představuje sociální status ve vztahu k negativním procesům stigmatizace, exkluze a trestání; (vi) deviace jsou součástí společenské smlouvy, jako součást obchodování; (vii) deviace netvoří koherentní skupinu, ale jakési jádro - představují je ti, kteří ukazují otevřené nerespektování toho, čeho si společnost váží (prostitutky, drogově závislí, delikventi, zločinci, gambleré, homosexuálové aj.); (viii) deviace znamená volbu určitého životního stylu; devianti nejsou motivováni mocí ani penězi.

- Howard Becker - (i) zaměřuje se na politické aspekty související s labellingem, který vnímá jako proces, kdy sociální skupiny tvoří deviaci tím, že vytvářejí normy, jejichž přestoupení naplňuje představu o deviaci, aplikují tyto normy na chování jednotlivých lidí, které pak označují za outsiders; (ii) deviace není kvalita spáchaného činu, ale souvislostí této aplikace norem a sankcí vůči provinilci ze strany ostatních; (iii) vznik a vývoj deviantního chování není možné odhalit pomocí statistických postupů, jelikož váha jednotlivých faktorů se mění v čase; (iv) stabilní vzorce (deviantního) chování se vytvářejí v následujících postupných krocích: reakce okolí – význam statusu – stání se členem deviantní skupiny, (v) při sledování jednotlivých sekvencí pohybu z jedné pozice deviantní kariéry do druhé lze porozumět deviantním motivům a zájmům, které se postupně rozvíjejí v procesu interakce s více zkušenými devianty, (vi) proces labellingu často probíhá bez vazby na právní a morální normy, veškeré normy jsou produktem iniciativy lidí/morálních podnikatelů, kteří normy vytvářejí a vynucují je – deviace se stává předmětem vzájemně výhodného obchodu, který vyhovuje jak tvůrcům, tak i vynucovatelům norem

2. V souvislosti s radikální teorií napište:

a/ jak se liší od klasické kriminologie

- oproti klasickému pozitivismu je ideologicky spjata s hnutím nové levice, je spojena s novou, marxistickou či kritickou kriminologií a představované teorie jsou postaveny na pozitivní roli konfliktů ve společnosti

b/ co je základem těchto teorií, na kterém jsou postaveny a v jaké dva základní přístupy se vyprofilovaly (stručně popište)

- co je oblastí zájmu: snaží se odhalit celospolečenské příčiny deviantního chování; zájem je zaměřen na sociální nerovnosti a sociální deprivace celých skupin; snaží se odhalit politické a mocenské praktiky, které vycházejí z permanentních konfliktů kapitalistických společností; snaží se analyzovat právní systémy, statistiky a roli masmédií; prezentuje feministické přístupy; zaměřuje se na oběti trestných činů
- neomarxistické teorie – zabývají se analýzou rozporů ve třídních společnostech a zastávají názor, že právní a politické systémy kapitalistických společností jsou výsledkem historických procesů konfliktu mezi antagonistickými společenskými třídami; pozornost je kladena na politickou a ekonomickou strukturu společnosti a z ní vyplývající vztahy mezi definicemi sociálních deviací a procesy třídních konfliktů
- vs teorie (konfliktu) zájmových skupin – vychází z pluralistického modelu moderních společností, kde existuje řada skupin s konfliktními nebo konkurujícími se zájmy a hodnotami; tvrdí, že změny v definicích práva a v institucích sociální kontroly jsou výsledkem konfliktu společenských skupin, zastávajících různé kulturní, etnické, náboženské i ekonomické zájmy; obsah práva i způsoby jeho vynucování jsou determinovány schopnostmi zájmových skupin dostat se do příslušných strategických pozic a činnosti méně mocných skupin, které ohrožují zájmy a hodnoty skupin mocnějších, jsou definovány a hodnoceny jako deviantní

c/ jaký přístup se zabývá tzv. „muggingem“, definujte jej a vysvětlete, v čem spočívá

- je spojen s Birminghamskou školou, která se zabývala delikvencí mladých lidí, kterou interpretovali jako výraz boje proti autoritám institucí, které zastupují zájmy vládnoucí třídy
- mugging (snadná oběť) = specifický druh zločinu, kdy oběť je násilně přepadena a zraněna na hlavě či krku se zbraní či bez ní
- veřejné odsuzování a věznění „muggerů“ se stalo ekvivalentem pro „udržování řádu a pořádku“
- fáze sociální konstrukce fenoménu muggingu autoři definovali následovně: nastolování tématu -skandalizace - rozvoj tématu - organizace akce sociální kontroly - dramatická událost - zintenzivnění akcí sociální kontroly

3. Co je to presuicidiální syndrom a k čemu slouží? Vysvětlete.

- Jedná se o kombinaci tří znaků, které nás mohou upozornit na nebezpečí spáchání sebevraždy (nemusí se nutně vyskytovat všechny tři dohromady).
- **(i) Zúžení subjektivního prostoru - snížení schopnosti nacházet nové možnosti řešení** svízelné situace, naplno prožívat a radovat se ze života, těšit se z osobních vztahů a mít pocit, že jsem právoplatným a užitečným členem společnosti. V těchto případech lidé sahají k různým obranným mechanismům.
- **(ii) Potlačovaná, proti sobě zaměřená agresivita.** Pro tento znak je typické sebeobviňování a hledání příčiny nezdaru v sobě samém. Jde tedy o extrémní sebekritičnost, která obvykle nemívá opodstatnění. Jako způsob potrestání jedinec volí agresivitu zaměřenou proti sobě. V tomto případě bych jako způsob pomoci doporučil použít racionální rozbor situace a v případě nižšího intelektu potenciálního suicidanta i pozitivní konotaci.
- **(iii) Sebevražedné fantazie.** Poslední znak presuicidiálního syndromu spočívá v představování si konce života a myšlenkách na něj. Sebevražedné fantazie mohou také manifestovat v nevědomé formě prostřednictvím snů, což obvykle bývá daleko nebezpečnější, než samotná vědomá představa a verbalizace takových fantazií. Riziko se zvětšuje tím více, čím detailnější fantazie jsou, tedy třeba když potenciální suicidant vymýšlí způsob provedení.

4. Jaké organizace v ČR se zabývají problematikou bezdomovectví? Vymenujte a stručně popište jejich funkci.

- Armáda spásy - její působení bylo obnoveno v roce 1990 a v současnosti provozuje 27 center v 9 českých městech.
- Naděje - je pravděpodobně nejznámější organizací, registrována byla v roce 1990 a její činnost zahrnuje čtyři hlavní programy: integrační program (zaměřený na bezdomovce), program pro třetí věk (zahrnuje provozování domů pokojného stáří), program pro mentálně postižené a poskytování náhradní rodinné péče. V současné době má tato organizace pobočky ve 12 českých městech, 7 z nich poskytuje rovněž služby bezdomovcům.
- Občanské sdružení Emauzy ČR - bylo založeno v roce 1991 a v současné době spravuje 19 objektů v osmi okresech ČR. Pro přijetí do tzv. Emauzských domů, které tato organizace provozuje, jsou stanoveny relativně přísné podmínky – klienti se musí zříci alkoholu, drog a násilí, musí být ochotni pracovat podle svých psychických a fyzických možností a vytvářet přátelské společenství (náhradní rodinu). Hlavním cílem je znovuzaražení klientů do normálního života po absolvování resocializačního procesu.
- Česká katolická charita – je nejsilnější nestátní organizací provozující 220 center na celém území ČR.
- Přespání na ubytovnách (noclehárnách), kde musí klienti projít hygienickou očištěnou špinavé ošacení je klientům vypráno a druhý den vráceno. Ubytovny umožňují jen občasné

spěšání a uspokojení základních potřeb (služeb noclehárny mohou využít maximálně po dobu tří nocí, opakovaně po uplynutí dvou týdnů; výjimečně lze pobyt prodloužit na dobu maximálně tří měsíců).

- **Azylové domy**, které mohou poskytnout ubytování na několik měsíců až let. Předpokladem je, že se obyvatel takového zařízení bude podílet na sociálně terapeutických programech směřujících k jeho znovuzačlenění do společnosti. Za ubytování se obvykle platí v průměru 130 korun za den, měsíční částka nesmí přesáhnout 75% celkových příjmů ze sociálních dávek).
- ubytování v zařízení s několika byty, které mají ověřit schopnost jedince začlenit se zpět do společnosti a jeho schopnost samostatně se starat o byt. Kontrolu provádějí sociální pracovníci. Obvykle se hovoří o **bytech/domech na půl cesty** poskytujících ubytování maximálně po dobu jednoho roku. Klient musí absolvovat pohovor a být doporučen vedoucím pracovníkem organizace.
- Poslední fází je ubytování v běžném nájemním bytě (ubytovně poskytované na komerční bázi). Armáda spásy získala několik obecních bytů, které může převést na jejich nájemníky po několika měsících až letech, kdy prokáží, že jsou schopni samostatného, spořádaného života a dostání závazků plynoucích z ubytování.

5. Co je to **syndrom CAN** ? Definujte a vysvětlete.

Syndrom CAN - syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je složitým

- Syndrom CAN = velmi složitý syndrom, kterého podstatou je úmyslné ubližování dítěti, které nejčastěji způsobují lidé z blízkého sociálního okolí dítěte (Dunovský, 1995 In: Taubner, 1996)

Formy a projevy CAN

	Aktivní	pasivní
Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	Tržně zhmožděné rány a poranění bitím zlomeniny, krvácení, dušení otrávení, smrt	Neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotnické a výchovné péči
Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	Nadávký, ponižování; strašení, stres, šikana, agrese	Nedostatek podnětů, zanedbanost duševní a citová
Sexuální zneužívání	Sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest	Exhibice, video, foto, audiopornografie, dítě se účastní sexuálních aktivit dospělých
Münchhausenův syndrom v zastoupení Systémové týrání a zneužívání Organizované týrání a zneužívání Rituální týrání a zneužívání		

- **(i) Fyzické (tělesné) týrání** - vědomé tělesné ubližování dítěti, ale také nezabránění takovému zacházení s dítětem. Představuje všechny nepřiměřené akty násilí na dítěti, jejichž následkem je tělesné zranění, trvalé poškození nebo i úmrtí dítěte, také pravidelně užívané tělesné trestání dítěte užívané jako převažující výchovný prostředek.
- **(ii) Psychické týrání** - takové chování vůči dítěti, které má negativní dopad na citový vývoj dítěte, vývoj jeho chování, osobnosti a sebehodnocení či na rozvoj interpersonálních vztahů. Doprovází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN anebo se může vyskytovat izolovaně.
- **(iii) Sexuální zneužívání** - zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem, včetně těch, kdy dítě na první pohled nestrádá a dítě je může prožívat jako relativně tělesně

příjemné. Má závažný negativní vliv na psychický vývoj dítěte. Nejčastějším Abúsírem bývá osoba příbuzná či rodině dobře známá.

6. Co je to craving a s čím souvisí ?

- bažení/craving = jeden ze společných rysů závislostí na alkoholu a jiných návykových látkách a nezlátkových závislostí typu patologické hráčství, workaholismu/nezdrženlivost ve vztahu k práci) nebo chorobného nakupování; = silná touha nebo pocit puzení užívat látku nebo látky; rozlišujeme: 1. bažení tělesné (vznikající při odeznívání účinku návykové látky nebo bezprostředně po něm) a 2. psychické (objevuje se i po delší abstinenci) (Nešpor 1999: 5)